

ՏԱԹԵՎԻԿ ՎԱՉԳԵՆԻ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍՄ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող

ՀՀ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետության ժամանակակից բանկային համակարգի ձևավորումն համընկավ ԽՍՀՄ փլուզման, անցումային շրջանի խոչընդոտների հաղթահարման և երկրում տիրող պատերազմական իրադրության հետ: Երկրում տիրող սոցիալ-տնտեսական վիճակի կտրուկ վատթարացմանը զուգահեռ բանկերն այլևս չէին կարողանում լիարժեք իրականացնել իրենց գործառնությունն ու կորցնում էին իրենց տեղը տնտեսական համակարգում: Այս պայմաններում բանկային համակարգի կարգավորման և զարգացման համար հիմք է հանդիսանում ազգային արժույթի ստեղծումը: 1993 թվականի նոյեմբերի 19-ի որոշմամբ ՀՀ տարածքում շրջանառության մեջ է դրվում ազգային արժույթը՝ դրամը:

Բանկային օրենսդրության ընդունումը տնտեսական բարեփոխումների գործընթացի կարևորագույն նախապայմաններից էր:

Հայաստանում բանկային համակարգի զարգացման և հավասարակշռված մակրոտնտեսական քաղաքականության իրականացման համար առանձնահատուկ նշանակություն ունեցավ բանկային գործունեության օրենսդրական կարգավորումը: Համապատասխան օրենքների ընդունումը խթանեց երկմակարդակ բանկային համակարգին բնորոշ իրավահարաբերությունների կարգավորումն ու ժամանակակից բանկային օրենսդրության ստեղծումը¹:

1996 թվականին են ընդունվել ՀՀ բանկային համակարգում ձևավորված հարաբերությունները կարգավորող հիմնական՝ «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին», «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ նոր օրենքները²:

«ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով ամրագրված է, որ կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակը ՀՀ-ում գների կայունության ապահովումն է, որի իրագործման նպատակով բանկը մշակում, հաստատում և իրականացնում է դրամավարկային քաղաքականության ծրագիրը:

Վերջին տարիների ընթացքում համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը ցույց տվեց, որ մակրոտնտեսական կայունության

¹ Բազրատ Ասատրյան, «Բանկային գործ»//ուսումնական ձեռնարկ, Եր.: «Սարվարդ» հրատ, 2004, էջ 80:

² Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝ <https://www.cba.am/am/SitePages/Default.aspx>

պահպանման համար անհրաժեշտ է, որպեսզի կենտրոնական բանկերը գների կայունության նպատակին զուգահեռ կարևորեն նաև ֆինանսական կայունությունը:

ՀՀ կենտրոնական բանկը մշտապես կարևորել է ֆինանսական կայունությունը: Այն որպես խնդիր ամրագրված է «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքում, սակայն 2018 թվականի ապրիլի 9-ից՝ համաձայն 2015 թվականին իրականացված Սահմանադրական փոփոխությունների, գների կայունության հիմնական նպատակին զուգահեռ՝ ֆինանսական կայունությունը նույնպես դառնում է կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակը¹:

ՀՀ կենտրոնական բանկի բնորոշմամբ ֆինանսական կայունությունը իրավիճակ է, երբ ֆինանսական համակարգը բնականոն կերպով իրականացնում է ֆինանսական միջնորդի իր գործառույթը՝ չվտանգելով տնտեսության զարգացման հեռանկարը՝ դիմակայելով բացասական ճնշումներին: Ֆինանսական կայունության ապահովման նպատակով ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից իրականացվող քաղաքականության համար բանկը մշակել է համապատասխան գործիքակազմ: Հիմնական գործիքները սահմանված են «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքում, որոնք բանկին հնարավորություն են տալիս անհրաժեշտության դեպքում ընտրել և կիրառել գործիքները, որոնք առավելագույնս կարող են նպաստել ֆինանսական կայունության ամրապնդմանը: Գործիքներն են՝ կապիտալի և իրացվելիքության պահանջները, փոխառության պայմանների սահմանափակումները և այլն²:

Բանկային համակարգը Հայաստանի ֆինանսական շուկայի ամենամեծ ոլորտն է: Ըստ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի՝ բանկն իրավաբանական անձ է, որն իրավունք ունի սահմանված կարգով և տրված լիցենզիաների հիման վրա իրականացնել բանկային գործունեություն:

Բանկային գործունեություն է համարվում ավանդներ ընդունելը կամ ավանդներ ընդունելու առաջարկությամբ հանդես գալը, ավանդն ընդունողի անունից և ռիսկով դրանք տեղաբաշխելը՝ վարկեր, ավանդներ, դեպոզիտներ տրամադրելու, ներդրումներ կատարելու միջոցով³:

2008 թվականի հունվարին ՀՀ-ում գործել են 22 բանկեր՝ իրենց 380 մասնաճյուղերով: Բանկերի ընդհանուր կապիտալը կազմում էր 235690

¹ ՀՀ Սահմանադրություն՝ ընդունված 06.12.2015թ., հոդված 200.2:

² Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝

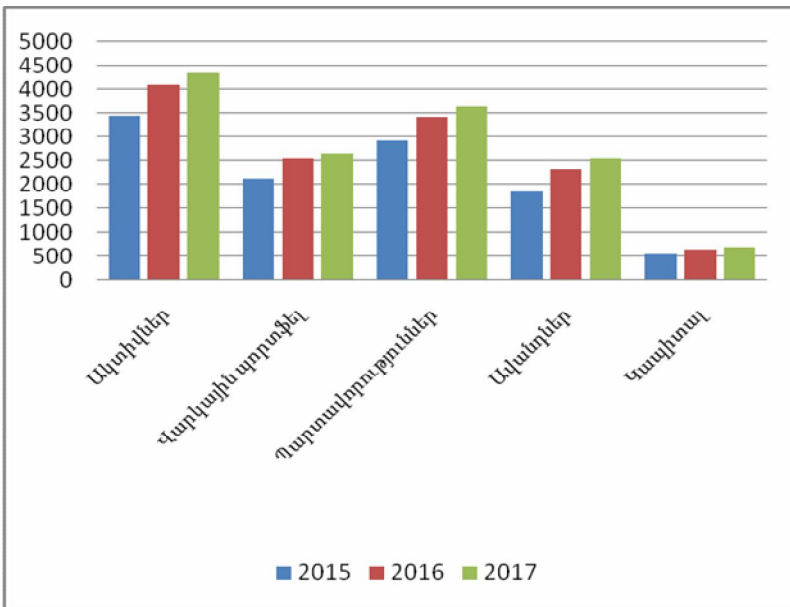
<https://www.cba.am/am/SitePages/Default.aspx>

³ «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք՝ ընդունված 30.06.1996թ.:

մլն դրամ, ընդհանուր ակտիվներն ու պարտավորությունները՝ համապատասխանաբար 1024232 մլն դրամ և 788542 մլն դրամ¹:

Ի հաշիվ բանկերի խոշորացման՝ 2016 թվականին բանկերի թիվը Հայաստանում կրճատվեց: 2017 թվականի հունվարին Հայաստանում գործում էր 17 բանկ՝ իրենց 526 մասնաճյուղերով, որոնց ընդհանուր կապիտալը հասնում էր 686274 մլն դրամի: Բանկերի ընդհանուր ակտիվները 4364375 մլն դրամ էին կազմում, իսկ պարտավորությունները՝ 3678102 մլն դրամ²:

Փորձենք գծապատկերի միջոցով ներկայացնել Հայաստանի բանկային ոլորտի հիմնական ֆինանսական ցուցանիշները վերջին երեք տարիների ընթացքում:

Գծապատկեր 1. ՀՀ բանկային ոլորտի հիմնական ֆինանսական ցուցանիշները 2015-2017 թթ. (մլն ՀՀ դրամ)³

¹ Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝
<https://www.cba.am/am/SitePages/achfinancialbankingsystem.aspx>

² Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝
<https://www.cba.am/am/SitePages/achfinancialbankingsystem.aspx>

³ Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝
<https://www.cba.am/AM/SitePages/Default.aspx>

Ինչպես կարելի է նկատել գծապատկերից դիտարկվող ժամանակահատվածում աճ է գրանցվել ներկայացված բոլոր ֆինանսական ցուցանիշների մասով: Ինչպես ցույց են տալիս «ԱՌԿԱ» գործակալության վերլուծությունները 2017 թվականին 2016 թվականի համեմատությամբ բանկային ակտիվներն ավելացել են 6.67%-ով՝ կազմելով 4,362 մլրդ ՀՀ դրամ: ՀՀ բանկային ոլորտի զարգացումները հիմնականում արտացոլում են կենտրոնական բանկի կողմից իրականացվող շարունակական բարեփոխումները, որոնք սկիզբ են առել դեռևս 2014 թվականի վերջում: Բանկերի միաձուլումները, որոնք արդյունք էին ՀՀ բանկերի կայունության բարձրացմանն ուղղված օրենսդրական փոփոխությունների, բարձրացրեցին բանկերի կապիտալացվածության մակարդակը:

2015 թվականին կենտրոնական բանկը հայտարարեց, որ խստացնում է կանոնները՝ բանկերի ընդհանուր կապիտալի նվազագույն մակարդակը 2017 թ. հունվարի 1-ից սահմանելով 30 մլրդ ՀՀ դրամ: 2017 թվականին բանկերի ընդհանուր կապիտալը կազմում էր գրեթե 701 մլրդ ՀՀ դրամ՝ 5.8%-ով գերազանցելով 2016 թվականի ցուցանիշը¹:

2015-2016 թթ. ընթացքում փոփոխություններ են կատարվել նաև «Ֆիզիկական անձանց բանկային ավանդների հատուցումը երաշխավորելու մասին» ՀՀ օրենքում, որոնց համաձայն բարձրացվել են երաշխավորված ավանդների սահմանաչափերը: Մասնավորապես, ֆիզիկական անձանց դրամային բանկային ավանդները երաշխավորվում են 10 միլիոն ՀՀ դրամի չափով, իսկ արտարժույթային ավանդները՝ 5 միլիոն դրամի չափով²: 2016 թվականի համեմատությամբ 2017 թվականին բանկերի ավանդների հաշվեկշիռը 9.9%-ով աճել է՝ կազմելով 2,556 մլրդ ՀՀ դրամ:

ՀՀ բանկային համակարգի 2017 թվականի զարգացումները մեծամասամբ պայմանավորված են կենտրոնական բանկի կողմից իրականացվող գործողություններով, որոնց հիմնական նպատակը բանկային համակարգի կայունության ապահովումն է:

Այդուսակ 1-ի միջոցով ներկայացված են ՀՀ տարածքում գործող բանկերի առաջատար տասնյակի ֆինանսական ցուցանիշներն ու դրանց աճը 2016-2017 թթ. ընթացքում:

¹ https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/am/pdf/2017/Armenian%20Banking%20Sector%20Overview_2017%20Q4_Arm.pdf

² Տվյալները՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝
<https://www.cba.am/AM/SitePages/Default.aspx>

**ՀՀ բանկերի առաջատար տասնյակի ֆինանսական
ցուցանիշներն ու դրանց աճը¹**

Բանկեր	Ակտիվներ (մլն ՀՀ դրամ)		Վարկային պորտֆել ² (մլն ՀՀ դրամ)		Պարտավորություն- ներ (մլն ՀՀ դրամ)		Ավանդներ ³ (մլն ՀՀ դրամ)		Կապիտալ (մլն ՀՀ դրամ)	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Ամերիա	719,363	677,722	513,219	479,641	654,966	607,781	414,609	375,171	64,398	69,941
Հայքիզնեսբանկ	404,413	574,944	268,469	375,983	367,618	535,828	261,334	401,210	36,795	39,116
ԱՇԻԲ	548,410	568,273	358,005	392,528	476,942	501,664	297,676	344,969	71,468	66,609
ԱԳԲԱ	283,272	311,023	174,983	187,381	226,677	250,806	135,309	172,604	56,595	60,217
Ինեկոբանկ	236,196	277,842	160,155	173,066	192,731	229,599	110,360	140,774	43,465	48,243
Կոնվերսբանկ	190,993	252,736	119,025	165,168	158,815	216,736	139,680	173,914	32,178	36,000
ՎՏԲ	232,672	216,060	141,543	134,806	198,761	175,351	161,316	152,179	33,911	40,710
Արարարտ	215,560	212,602	104,880	119,167	182,430	177,319	107,122	87,190	33,131	35,283
Էյչ-Էս-Բի-Սի	215,161	208,649	119,590	95,431	168,154	169,663	149,833	158,579	47,007	38,986
Ցունիբանկ	185,396	203,221	118,627	135,285	150,553	167,633	131,138	133,882	34,843	35,588

Վերջին տարիների ընթացքում ՀՀ բանկային համակարգում տեղի ունեցած փոփոխությունների հետևանքով գործունեություն ծավալող 21 բանկերից մնացին 17-ը: Աղյուսակում ներկայացված տվյալներից կարելի է նկատել, որ բանկային համակարգի միանձնյա առաջատարը Ամերիաբանկն է: Անկախ այն հանգամանքից, որ 2017 թվականի ընթացքում գրեթե բոլոր ցուցանիշները նվազել են, բանկը գերազանցում է մրցակիցներին ներկայացված բոլոր ֆինանսական ցուցանիշների մասով: Ակնհայտ է, որ 2016 թվականի համեմատությամբ 2017 թվականին բանկերից 5-ի մոտ նվազել են ակտիվները: Վարկային պորտֆելի մեծությամբ 2-րդ հորիզոնականում Արդշինբանկն է: Բանկն առաջատար եղյակում է՝ ըստ ներկայացված բոլոր ցուցանիշների:

Moody's միջազգային վարկանիշային գործակալությունը բանկի 2017 թվականի վերջի ցուցանիշներից դատելով նշել է, որ Արդշինբանկը հանդիսանում է Հայաստանի համակարգային բանկերից մեկը: Moody's-ը վերահաստատել է բանկի վարկանիշները, բարձրացրել է դրանց հեռանկարը՝ «կայուն»-ից դարձնելով «դրական»: Էյչ-Էս-Բի-Սի բանկը, որն ունեցել է վարկային պորտֆելի անկում, «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ընկերությանը 55 միլիոն եվրո վարկ է տրամադրել: Պարտավորությունների աճ է գրանցվել բանկերից 7-ի մոտ: Դիտարկվող ժամանակահատ-

¹ Տվյալները վերցված են բանկերի միջանկյալ ֆինանսական հաշվետվություններից:

² Ներառում է վարկերը, ակրեդիտիվների, ֆինանսական վարձակալության (լիզինգ) և ֆակտորինգի գծով դեբիտորական պարտավորությունները:

³ Ներառում են նաև հաճախորդների ընթացիկ հաշիվները:

վածում Հայբիզնեսբանկը, Ակբա-Կրեդի Ագրիկոլ բանկը, Ինեկոբանկը, Կոնվերսբանկն ու Յունիբանկը աճ են գրանցել բոլոր ցուցանիշների մասով: Յունիբանկը հաջողությամբ անցել է SWIFT -ի ատեստավորումը: Ավանդների մասով պատկերը վատթարացել է բանկերից 3-ի մոտ: Կապիտալի աճ են գրանցել ներկայացված բանկերից 7-ը, որն իհարկե պայմանավորված է ԿԲ-ի կողմից նվազագույն կապիտալի մակարդակի բարձրացմամբ:

Վերլուծությունների արդյունքում կարելի է վստահորեն փաստել, որ ՀՀ ԿԲ-ի կողմից ձեռնարկված քայլերը տվել են իրենց դրական արդյունքները՝ մեծապես նպաստելով բանկային համակարգի կայունացմանն ու շուկայի վերաձևավորմանը:

2016-2018 թթ. հեռանկարային զարգացման ծրագրերով ՀՀ առևտրային բանկերի նպատակներից կարելի է առանձնացնել հետևյալները¹.

- ներգրավված միջոցների ծավալների ավելացում,
- ընդհանուր ակտիվների աճ,
- ընդհանուր կապիտալի ավելացում,
- հաշվեկշռային ցուցանիշների աճ:

2017 թվականի ընթացքում Ամերիաբանկն ու Հոլանդիայի զարգացման բանկը (FMO) կնքել են ԱՄՆ 30 միլիոն դոլարի վարկային պայմանագիր՝ ուղղված երիտասարդ ձեռներեցների ՓՄՁ-ների ֆինանսավորմանը, Արդշինբանկն էլ Սիթիբանկի և Ասիական զարգացման բանկի հետ ստորագրել է ԱՄՆ 25 միլիոն դոլարի առևտրի ֆինանսավորման պայմանագիր: Ինեկոբանկն էլ առաջնորդվելով իր առջև դրված նպատակներով Symbiotics հիմնադրամից միկրոֆինանսավորման նպատակով 9 միլիոն ԱՄՆ դոլար վարկային միջոցներ է ստացել: ՀայԷկոնոմբանկը ՓՄՁ-ների ֆինանսավորմանն ուղղելու նպատակով ԱՄՆ 10 միլիոնական դոլարի վարկային միջոցներ է ստացել համապատասխանաբար Բելգիական INCOFIN CVBA ներդրումային ընկերությունից և գերմանական DEG զարգացման ֆինանսավորման ընկերությունից:

Մրցակցության խստացման նման պայմաններում ՀՀ բանկային համակարգը դինամիկ կերպով զարգանում է, իսկ համակարգում օրեցօր սրվող մրցակցությունը բանկերին ստիպում է գործունեությունը տեղափոխել որակական նոր հարթություններ:

¹ https://www.cba.am/AM/panalyticalmaterialsresearches/BizPlaN2016_%20Final%20%20Public25.07.pdf

ՀՀ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

ՏԱԹԵՎԻԿ ՎԱՉԳԵՆԻ ՇԱՀԻՆՅԱՆ

*ՀՀ ԳՍԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող*

Համառոտագիր: Բանկային համակարգը ՀՀ ֆինանսական շուկայի ամենախոշոր ոլորտն է: Հոդվածում ներկայացվել է խորհրդային իշխանության փլուզումից հետո Հայաստանում ժամանակակից բանկային համակարգի ձևավորման ու զարգացման պատմությունը: Ուսումնասիրվել են ՀՀ ԿԲ կողմից իրականացված փոփոխությունները, դրանց ազդեցությունները: Վերլուծվել են ՀՀ բանկային ոլորտը բնութագրող հիմնական ֆինանսական ցուցանիշները, ՀՀ տարածքում գործող բանկերի գրանցած արդյունքներն ու դրանց փոփոխությունները:

Բանալի բառեր. *բանկային համակարգ, բանկային գործունեություն,
ֆինանսական ցուցանիշներ, ավանդներ, կապիտալ,
բանկային ոլորտ:*

ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА АРМЕНИИ

ТАТЕВИК ВАЗГЕНОВНА ШАГИНЯН

младший научный сотрудник Института экономики имени М. Котаняна НАН РА

Аннотация: Банковская система является самым крупным сектором финансового рынка Армении. В статье представлена история формирования и развития современной банковской системы в Армении после распада советской власти. Были изучены изменения, осуществляемые Центральным банком, их воздействия. Проанализированы основные финансовые показатели, характеризующие банковский сектор Армении, результаты деятельности банков, действующих на территории Армении, и их изменения.

Ключевые слова: *Банковская система, банковская деятельность, финансовые показатели, депозиты, капитал, банковский сектор.*

GENERAL OVERVIEW OF THE BANKING SECTOR IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

TATEVIK VAZGEN SHAHINYAN

*Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia*

Abstract: The banking system is the largest sector of the financial market in the Republic of Armenia. The article presents the evolution of the modern banking system in Armenia upon the collapse of Soviet Union. The changes undertaken by the Central Bank and the impacts and or consequences of thereof have been studied. The main financial indicators characterizing the banking sector in the Republic of Armenia, the performance and the progress reported by the banks operating in the territory of the Republic of Armenia have been analyzed as well.

Keywords: *Banking system, banking activities, financial indicators, deposits, capital, banking sector* □